

Canto (PI 1)(ALDC, IX, 1993. *Canto* [PI 1])

La desinència del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació ja va servir a Antoni M. Alcover (*Introducció al DCVB*, I, ed. de 1926) per dur a terme una divisió dels dialectes catalans, amb nomenclatura un xic diferent: *cant-i*, rossellonès o *català septentrional* ("pirinenc-oriental"); *cant-u*, *català central* ("oriental"); *cant-o*, *català nord-occidental* ("occidental"); *cant-e*, valencià; *cant*, *balear* i *alguerès*; el filòleg mallorquí corregia la distinció entre nord-occidental i valencià, distinció que, aplicant el criteri de *-o/-e*, el valencià veia reduïda la seva àrea, ajuntant un altre criteri, el de la isoglossa *cant-ès*, *cant-às/cant-ara*, que separa millor aquells dos dialectes.

Diacrònicament, el tipus *cant*, amb desinència zero, és el més antic, conservat en alguerès i balear (amb emmudiment de la *-t*, [kan], en eivissenc), der. del llat. CANTO, amb caiguda de la vocal final, com en MŪRU > *mur*, CAMPU > *camp*; a notar la pron. c[æ]nt de Sineu (76) amb tancament de [a] > [æ] per pressió de l'antiga palatal (com [kæp] 'cap'). Quan els verbs d'aquesta classe acabaven en consonant + líquida (tipus *entr*), el cat. continental va generar una *-e* de suport ("eufònica" en deia Nonell [1895: 49]) i va donar com a resultat el tipus *entre*, amb la vocal interpretada després com a desinència pròpia de la primera persona, conservada avui en val., llevat de la part més septentrional.

La var. ross., *canti*, ha estat interpretada de diferents maneres: a) a partir de *cante*, pron.

amb una [e], que, en situació de hiat per fonosintaxi (*jo cante amb ell*), s'hauria tancat en [i], *canti*

(Badia, 1951: § 156; Moll, 1952: § 305); b) des de verbs que ja en llat. posseïen una iod final (tipus *COPRIO > *cobri*) amb extensió analògica a altres verbs (Coromines, 1971: 316-317; Gulsoy, 1993: 449-480); c) procedent de l'oc., on es documenta des del s. XII, mentre que en cat., des del s. XIII (*Vides*, II: 298; Blasco, 1985); per a Pérez Saldanya (1998: 140-144), amb la complicitat dels derivats de verbs en iod final. Atès el notable gruix d'occitanismes que donen fesomia al rossellonès i que no es troben a la resta del domini lingüístic, creiem força acceptable aquesta darrera interpretació.

Quant a la desinència *-o* de *canto*, considerada inicialment de procedència castellana per Par (1930) i, més tard, per Blasco (1985), però que comptava amb la disconformitat anterior de Nonell (1895), va rebre la interpretació de moviment intern del sistema verbal per part de Coromines (1951-1952, reproduït a 1971) i de Gulsoy (1993: 421-448) partint d'una assimilació de [o]...[e] → [o]...[o] en formes verbals com *mostre*, *trobe* (→ *mostro*, *trobo*), estesa a altres casos, canvi que, afavorit per la necessitat de distingir la persona 1 de la 3 en cat. central (1 *mostr*[ə] - 3 *mostr*[ə]) i en cat. nord-occidental i val. septentrional (1 *mostr*[e] - 3 *mostr*[e]), va començar al s. xv. Quan la [o] àtona es tanca en [u] en el bloc oriental, *cant*[o] esdevé *cant*[u], amb vocal realitzada com a *o* doblement tancada (*cant*[u] 94, 105) o amb reforç consonàntic (*cànt*[uk] 18, 32; semblantment *gàfiut* 36), freqüent també en substantius terminats amb vocal àtona (*àpit* 'api', *gènit* 'geni', *ímpetu* 'ímpetu').

En la *PEOLC Morfologia* (pàg. 25), *canto* es considera forma pròpia de l'àmbit general, mentre que pertanyen a les formes pròpies de l'àmbit restringit *cante* (parlars valencians), *cant* (parlars baleàrics i alguerès), *canti* (parlars rossellonesos). La *GIEC* (pàg. 276), com el *DOrt*, 1917 (model *porto* [porte, port]), confirma aquestes marques (*canto*, *cante*, *cant*), i hi afegeix *canti* (sept.) com a "Altres variants".

